

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 993988/4

בבית הדין הרבני האזורי טבריה

לפני כבוד הדיינים:

הרב חיים בזק — אב"ד, הרב שלמה שושן, הרב ינון בוארון

התובע: פלוני (על ידי עו"ד דורית ענבר סברדליק)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד סיגלית אלאנדרי)

הנידון: רישום נכס והפקדת כספי ירושה בחשבון משותף – מתי יראו ככוונת שיתוף?

פסק דין (חלקי)

רקע

הצדדים הם זוג שנישא ביום י"ט במרחשוון תש"ס (29.10.99).

לפני כשנתיים הגיש הבעל תביעה לגירושין והאישה הודיעה שגם היא מעוניינת בגירושין. בכרוך לתביעת הגירושין, הגיש הבעל תביעה לחלוקת הרכוש ואיזון המשאבים. התקיימו דיונים, ניתנו כמה החלטות ולאחרונה התקבלו סיכומי טענות ובקשות שונות מטעם שני הצדדים.

נציין כי לאחר קבלת הסיכומים, התקבלה הודעה מטעם האישה כי הבעל פוטר מעבודתו ממפעל [...] וכי היא דורשת לקבל חלק בזכויות שקיבל בעת פיטוריו. על הבעל להגיב תוך עשרים יום, ולאחר קבלת תגובתו ייקבע המשך ההליך בנושא זה.

להלן יינתן פסק הדין ביתר הנושאים.

הנושא העיקרי השנוי במחלוקת הוא כספי ירושה שקיבלה האישה, ורכוש שלטענתה נרכש מכספים אלו. כספי הירושה התקבלו לאחר פטירת אם האישה בשנת 2009. הכספים התקבלו מגופים שונים בזמנים שונים והופקדו בחשבון עובר ושב בבנק לאומי, הרישום על שם שני הצדדים.

חלק מהכספים נשאר בחשבון העובר ושב ונעשה בו שימוש לרכישות שונות ובכלל זה השקעות בשיפוץ הדירה שניתנה למגורי הצדדים על ידי הקיבוץ, רכישת ריהוט ומוצרים לבית והוצאות נוספות.

חלק אחר הופקד בפק"ם נפרד באותו חשבון, וממנו נמשכו לעתים כספים לשימוש שוטף.

בנוסף לכך נרכשה מכונית טויוטה לנד"ק רוזר 2008, ונרשמה על שם האישה בלבד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טענות האישה

האישה טענה כי הכספים כולם היו מיועדים עבורה ולא הייתה לה כל כוונה לשתף בהם את הבעל. כתוצאה של כך: כל מה שנרכש והושקע מכספים אלו שייך לה. בפרט היא מתייחסת בדבריה לעניין המכונית שנרכשה, לדבריה, מכספים שהועברו במיוחד לשם כך מחשבון אמה המנוחה. הכסף הועבר לחשבון העובר ושב המשותף ומשם עבר לידי המוכר, והבעל הסכים מראש כי לא יהיה לו חלק ברכב.

טענות הבעל

הבעל טוען כי האישה התכוונה לשתף אותו בכל הכספים שקיבלה בירושה ועל כן יש לחלק את הכספים ואת כל מה שנרכש בהם, בשווה בין הצדדים. לביסוס טענתו המציא הבעל בסיכומיו פסיקות של בתי הדין ובתי משפט.

דיון

והנה, מעיקר הדין כספי ירושה אינם בני איזון. עיקרון זה מחייב הן על פי דין תורה וכן על פי חוק יחסי ממון.

אולם השאלה העומדת בפנינו היא האם הייתה כאן כוונת שיתוף מצד האישה, כאשר הכניסה את הכספים לחשבון המשותף?

אמנם לפי דין תורה לא די בכוונת שיתוף אלא יש צורך גם במעשה קניין שיגמור את הבאת הכוונה הזאת לפסים מעשיים. ואולם בנדון שלפנינו, עצם העברת הכספים לחשבון משותף היא בוודאי מעשה קניין. מנהג העולם הוא שהעברת כספים לחשבון מוטב מהווה קניין גמור, ומנהג זה מחייב גם לפי ההלכה מדין קניין 'סיטומתא'. אמנם לא די במעשה קניין אלא יש צורך גם בכוונת הקנאה מצד המקנה, ועל כן הנושא התלוי העומד לבירור הוא, האם הייתה כוונת שיתוף.

אם נכריע כי הייתה כוונת השיתוף במקרה שבפנינו, ממילא ייקבע כי הכספים הם משותפים.

לצורך בירור שאלת מעמדו של הכסף שהופקד בפק"ם נפנה תחילה למקורות ההלכה, וכאמור, בעניין זה, החוק וההלכה שווים. אם תוכח כוונת שיתוף, יש בכך גם כוונה לנתינת מתנה התקפה על פי ההלכה, באשר העברת הכסף לחשבון הרשום על שם הבעל מהווה קניין גמור של 'סיטומתא'. מאידך גיסא, בהעדר כוונת שיתוף, גם לפי ההלכה אין ערך למעשה הקניין.

האם רישום הנכס על שם בן הזוג יוצר קניין ושיתוף?

קיימת מחלוקת בין הפוסקים על אודות בעל הרוכש נכס מכספו וכותב את השטר על שם שני בני הזוג או בעל המלווה סכום כסף, שברור שהוא שלו בלבד ואין לאשתו חלק בו, אך כותב בשטר ההלוואה את שם אשתו כמלווה נוספת יחד אתו – האם עצם הרישום מעיד על כוונה לתת מתנה לאישה?

בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן תתקנז) נאמר:

”שאלת: ראובן קנה בתים ועשה השטר בשמו ובשם אשתו [...]”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תשובה: אילו קנה ראובן מנכסיו, אף על פי שכתב השטר בשם אשתו לא קנתה, כדאיתא בפרק הגזול קמא (דף קב, ב) בשמעתא הלוקח שדה בשם ריש גלותא, ומשום דמימר אמרינן לפיוסא [צריך לומר: לפנחיא] בעלמא הוא דעבדא להבריה מבעל חוב [...]"

כלומר: בעל שקנה בתים וכתב את השטר בשמו ובשם אשתו במשותף – אם מקור הכספים הוא של הבעל, רישום השטר על שם האישה אינו מהווה נתינת מתנה, אלא מניחים שהדבר נעשה למטרה צדדית של פיוס בעלמא או להבריה מבעל חוב.

במקרה שבפנינו, אין חולק כי מקור הכספים היה מירושה של האישה, וכל זמן שלא נעשה בהם שימוש לצרכים משותפים, יש יסוד להנחה שהנתבעת התכוונה לשמור את מעמדם בבעלות שלה, כפי שהיו בטרם הופקדו בחשבון. עצם העברתם לרישום על שם שניהם, אינה מהווה נתינת מתנה, כאמור בדברי הרשב"א.

אמנם הנימוק המופיע ברשב"א לאופן הרישום – "להבריה מבעל חוב" – אינו רלוונטי בנדון שלפנינו, אך בחידושי הרשב"א (בבא קמא דף קב בסוף עמוד ב), מביא טעם נוסף: "[...] שהלוקח קנה לעצמו ומשום יקרא דידיה הוא דעבד אי נמי לפנוחי [...]"

דהיינו הכתיבה על שם ראש הגולה, נעשתה משום כבודו. גם כאן אפשר לומר שהכתיבה על שם הבעל, נעשתה משום כבודו ולא כדי להקנות לו.

אפשר להסביר זאת גם באופן אחר: הנתבעת הייתה בעלת חשבון, שאמנם היה רשום על שם שני הצדדים, אך הוא היה בשימושה ובשליטתה. משום כך לא ראתה מקום וצורך לטרוח ולפתוח חשבון נפרד שבו תשמור את כספי הירושה. דומה הדבר לאדם ששם כספים שלו בארון או בכספת הנמצאת בבעלות משותפת. ודאי שפעולה כזאת אינה מראה בשום אופן על כוונת שיתוף.

מאידך גיסא: עיין פסקי דין רבניים (חלק ו עמודים 263–264), שהביאו כי דברי הרשב"א הנ"ל שנויים במחלוקת הפוסקים: ספר התרומות (שער נא חלק ט אות א) והרמב"ן (שו"ת רמב"ן סימן נז ומובא בספר התרומות שם) סוברים כדבריו, אך יש חולקים – ביניהם הרא"ש (תוספות רא"ש בבא קמא דף קב ע"ב דיבור המתחיל "ואודעינהו" ומובא בשיטה מקובצת שם) והרמ"ה (מובא בשיטה מקובצת שם), הסוברים כי מי שנתן כספים לאדם שלישי לקניית קרקע, וכתב את שטר המכירה על שם אשתו – זכתה האישה בכך באותה קרקע. להלן ציטוט מתוך פסק הדין:

"[...] המחלוקת של הראשונים היא בבעל שקנה בית מכספו והשטר כתב בשם אשתו ופליגי בהכי אם יש בזה דין הקנאה לאשתו וזכתה בנכס מדין זכין לאדם שלא בפניו או לא, ובזה מיירי הסוגיא דבבא קמא דלוקח שדה בשם ריש גלותא, ובכהאי גוונא סובר הרמב"ן וספר התרומות דמכיוון דאיכא למימר לפנחיא בעלמא כתב הכי, הרי אין לראות בזה מעשה זכייה כלל, שאינו לא לשון זכייה ולא לשון הודאה.

ולפי זה בעל כורחך עלינו לומר דהרא"ש הסובר בתשובה כלל צ"ו [צריך להיות: כלל פו סימן א] (וכן כתב בחידושי [בתוספות רא"ש הנ"ל] ונזכר לעיל) דבכהאי גוונא דריש גלותא קנה חברו ורואים בזה זכייה למי שכתב בשמו, הרי הוא הדין בבעל שקנה בית וכתב השטר בשם אשתו שקנתה אשתו, וכן כתב בתומים (סימן סב ס"ק ה) דדין זה במחלוקת שנויה של הרא"ש ובעל התרומות והעלה דמספק אין להוציא מיד האישה – עיין שם. ולפי מה שכתבנו לעיל, הרבה ראשונים הם העומדים בשיטת הרא"ש וסבירא להו כוותיה."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דהיינו בנסיבות המפורטות בפד"ר הנ"ל, לפי דעת הרא"ש והסוברים כמותו, עצם העברת הכספים ורישום מחציתם על שם האישה הם נתינת מתנה ולא כדברי תשובת הרשב"א וסיעתו. משום כך הכריע בתומים כי האישה שהיא המוחזקת, יכולה לומר 'קים לי' כשיטת הרא"ש וסיעתו, ולא ניתן להוציא מידה את הרכוש שבו היא מוחזקת.

הפקדת כספים בחשבון בנק משותף – מתי יש לראותה כראיה על כוונת שיתוף?

אמנם במקרה שלנו, נראה לחלק ולומר שגם הרא"ש וסיעתו יודו שהפקדת הכספים בחשבון משותף לא תחשב כנתינת מתנה לבעל. זאת מכיוון שדין הפקדת כסף בחשבון משותף, שונה מדין בעל המלווה הלוואות או קונה בית מכספו וכותב את השטר על שם אשתו:

במקרה שבו עסק הרא"ש, מדובר באדם שעשה מעשה אקטיבי של רישום שטר שנעשה מכספים שלו על שם אשתו. פעולה זו מתפרשת על ידי הרא"ש כהוכחת רצונו לתתם לה במתנה גמורה.

אך במקרה שלנו, החשבון המשותף כבר היה קיים בטרם ההפקדה, האישה ניהלה בו את כל ענייניה הכספיים, ולא ראתה צורך לטרוח ולפתוח חשבון נפרד על שמה. לא נעשתה כאן פעולה אקטיבית של רישום הכספים על שם הבעל, אלא הכנסתם לחשבון שהיה רשום כבר לפני כן על שמו.

לפי הסבר זה, גם הרא"ש יודה במקרה שבפנינו שאין כל ראיה לכוונת שיתוף, וכפי הנראה הנתבעת התכוונה להשאיר את הכספים כרכוש אישי שלה.

יעוין גם במה שכתבו בפד"ר הנ"ל בשם ערוך השולחן (חושן משפט סימן סב אות ו):

"כבר ביארנו דבזמנינו אין שום ראיה מה שנכתבו קרקעות על שם האשה ואפילו נתקיים בערכאות מפני שהרבה עושים כן מפני איזה טעמים שיש להם ואין כוונתם להקנות להן לכן צריכים הדיינים להיות מתון בזה מאוד מאוד."

כלומר: בטרם נכריע בימינו לקבוע בעלות לפי הרישום, יש צורך לבדוק היטב: האם הרישום מבטא כוונת שיתוף או כוונה אחרת?

במקרה שלפנינו נראה שיש לחלק בין שני סוגי כספים. כאמור לעיל, עצם הכנסת הכספים לחשבון המשותף, לא מעידה על כוונת שיתוף, גם לפי שיטת הרא"ש. מכיוון שהצדדים חיו בשיתוף ובאמון מלא, האישה לא ראתה צורך להפריד את רישום כספיה מבעלה ולפתוח חשבון אחר להכניס בו כספי הירושה.

משום כך, לא הוכחה כל כוונת שיתוף, לגבי כספים שנשמרו בנפרד לאחר שעברו לחשבון סגור או לרכישת המכוננית או כל מוצר אחר הרשום על שם האישה או משמש עבורה בלבד.

כתוספת לאמור, נציין כי בדיון שהתקיים ביום כ"ז בניסן התשע"ו (5.5.2016), לאחר שהאישה טענה לגבי רישום הבעלות על המכוננית (שורה 137 לפרוטוקול): "אפשר היה לרשום שניים במעמד סניף הדואר. הוא אמר לי תרשמי את זה על שמך, הכסף בא ממך", הגיב הבעל: "הייתי שם והיה צריך להירשם בעל רכב אחד. חשבתי שאפשר לרשום רק על בעל רכב אחד."

הדברים אינם מתקבלים על הדעת, וסביר יותר שהוא הבין כי הרכב שבא מכספה שייך לה ולכן לא דרש שירשם על שם שניהם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם שונה הוא אותו חלק של הכספים שהתערב עם יתר הכספים המצויים בחשבון העובר ושב, כששני הצדדים עשו בו שימוש באופן חופשי – ללא בדיקה וחקירה של האישה אחרי בעלה וללא הפרדה ברורה בין כספים שהתקבלו מעבודה או מהירושה. לגבי כספים אלו מוכחת כוונת שיתוף, ועל כן כל המוצרים שנרכשו מהם נחשבים רכוש משותף.

מסקנות

לאור האמור קובע בית הדין כי:

א. המכונות והכספים המצויים בחשבון ה'סגור' הם רכוש האישה ואילו מטלטלין שנרכשו ולא נרשמו על שם האישה הם בבעלות משותפת.

כמו כן, אם קיימים מוצרים שנרכשו באופן ברור מכספי הירושה של האישה והם לשימושה הבלעדי, כגון תכשיטים – יש מקום להורות שלא יאוזנו.

ב. לעניין המוניטין שתבעה האישה: לאורך רוב תקופת חיי הנישואין ועד היום הזה, האישה הייתה משתכרת בסכומים גבוהים מאשר הבעל. עובדה זו מוכחת מתוך הדו"ח האקטוארי, שבמסגרתו נקבע כי על האישה להעביר סכומים לבעל לצורך ביצוע האיזון, ומכאן שהשתכרותה לאורך חיי הנישואין הייתה גבוהה משלו. משום כך, אין מקום לחייב את הבעל סכום כל שהוא בגין הפרש נכסי קריירה או מוניטין.

גם האישה לא תחויב לשלם לבעל בגין נכסי הקריירה – הן מכיוון שהוא לא תבע זאת, והן מבחינה עניינית, באשר השתכרותו גם היא איננה מבוטלת.

ג. לעניין ההשקעות בדירה: מאחר שכעת הדירה עדיין שייכת לקיבוץ וביצוע הפרטה אינו נראה באופן – אין מקום לדון בכך כעת. לאחר שתבצע הפרטה, יהיה צורך לדון בנושא זה על פי העקרונות דלעיל.

ד. לעניין המועד הקובע: על שני הצדדים להגיש את עמדותיהם בכתב בתוך עשרה ימים, ולאחר מכן תינתן החלטה.

ה. לנושא הזכויות ממפעל [...] תינתן החלטה לאחר קבלת תגובת הבעל.

ניתן לפרסם החלטה זו לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום י"ב באלול התשע"ו (15.9.2016).

הרב ינון בוארון

הרב שלמה שושן

הרב חיים בזק – אב"ד